

Раздіна О.В. **ГНОСЕОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ
СОЦІОПОЛІТИЧНОГО ЗНАННЯ – ДО ПИТАННЯ ПРО СПЕЦИФІКУ СУБ'ЄКТА
ПІЗНАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН**

УДК 32.001

Раздіна О. В.

**ГНОСЕОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ СОЦІОПОЛІТИЧНОГО
ЗНАННЯ – ДО ПИТАННЯ ПРО СПЕЦИФІКУ СУБ'ЄКТА ПІЗНАННЯ
ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН**

В статье рассмотрено социополитическое познание как необходимая часть системы познания адекватно отраженная субъектом познания. Отмечено, что социополитическое познание не существует вне особенностей получения социального знания и статуса субъекта познания. Сделан вывод, что познавательная ситуация отражает характер общественных отношений, что не приводит к совпадению субъекта познания и субъекта политической деятельности.

Ключевые слова: социополитическое познание, субъект познания, познавательная ситуация.

Social and political cognition is the necessary part of the cognition's system and is based on the adequate of the subject's reflect of processes and phenomena. Social and political cognition is not exists without peculiarities of social knowledge receiving and the cognition's subject status. The cognition situation reflects the character of the social relations but the uncoincidence between the cognition's subject and political activity's subject is inevitable.

Key words: social and political cognition, cognition's subject, cognition situation.

Проблема соціополітичного пізнання, яка є актуальною для будь-якого суспільства з точки зору визначення цілей та засобів їх досягнення, набуває особливої важливості в періоди суспільних перетворень, які визрівають у суспільстві, та відсутності адекватної наукової оцінки того, що відбувається. Філософській аспект проблеми пізнання політичної діяльності опосередкований проблемою вибору стратегії розвитку суспільства, що є невід'ємною складовою його пізнавальної позиції. Складнощі пізнавальної ситуації, визначення можливих та необхідних шляхів розвитку політичних відносин посилюються зміною парадигми соціального розвитку та одночасного перегляду наявних у науці підходів до пояснення й опису процесів пізнання, що спостерігаємо в сучасній Україні. Крім того, в умовах стрімкого розвитку електронних систем передавання інформації й документації а також систем підготовки й прийняття рішень, що ставлять за мету оптимізацію аналітичної діяльності та передавання багатьох функцій керування в програмну форму реалізації, актуальним є розвиток сучасного академічного знання до рівня, необхідного для рішення практичних задач – розробки способів, прийомів і технологій використання знання й інформації. На сьогодні дедалі більший розвиток здобуває практична політологія (іміджелогія, передвиборна інженерія, PR-технології та ін.), яка через брак власного теоретичного знання звертається до психології, а також суміжних наук для розроблення політичних технологій.

Для української політичної науки останнього десятиріччя характерна увага в основному до питань соціально-політичної практики й значно меншою мірою – до

загальнотеоретичних проблем переосмислення, перевірки та систематизації знання. Безпосереднє звернення до питань особливостей одержання соціополітичного знання й ролі в ньому гносеологічних факторів, а також різних аспектів специфіки суб'єкта пізнання політичних відносин, не зустрічаємо ні в періодичних виданнях, ні в збірниках наукових статей, ні в монографіях. Відхід від проблем пізнання й соціального пізнання зокрема, починаючи із середини 90-х років, характерний також для російської політичної думки. На сьогодні питання пізнання розробляють у руслі їхнього філософського осмислення.

Сучасне дослідження зв'язків і взаємодії процесів пізнання багаторівневих соціально-політичних відносин, що виконують функції когнітивних структур в умовах розвитку інформаційного суспільства, яке запропонували В. Петрушенко й О. Рубанець. В. Петрушенко розкриває зміст терміна «когнітивне» щодо знання й пізнання і наводить аргументи на користь того, що онтологія знання є проблемою більш актуальної, ніж питання про пізнання загалом – серед них швидкий розвиток різноманітних засобів оброблення інформації та експерименти з інформаційними процесами, зміна сучасних поглядів на онтологію людини і, нарешті, необхідність поглиблення уявлень про способи побудови й функціонування знання для одержання дійсного розуміння інтелекту та його діяльності [1; 6–7]. Однак остання теза апелює здебільшого до епістемології, ніж до онтології, і скоріше спростовує положення про пріоритетність онтології знання у зв'язку з вивченням когнітивних процесів. Автор вважає, що структури соціальної життєдіяльності є одним з типів когнітивних структур, який не можна розглядати як вирішальний і достатній для з'ясування питання про природу й способи функціонування знання. «Несподіване значення», на думку В. Петрушенко, можуть мати результати дослідження структури суб'єкта пізнання і його властивостей [1; 16].

Визнаючи справедливість позиції О. Рубанець, що постановка проблеми когнітивного має ідеологічний і геополітичний аспекти [2, с. 24], слід зазначити, що посилення чи ослаблення ступеня міфологізації й ірраціоналізації суспільної свідомості [2, с. 25] не змінює сутності протиріччя між знанням та інформацією, а отже, не знімає з порядку денного гносеологічні особливості одержання знання й визнання істини навіть в умовах переходу методології в технологію [2, с. 23]. Автор вважає, що перехід методології в технологію є не втрата когнітивного, а додання йому нового соціального статусу – статусу не теоретичного, а як самостійного елемента дієвої реальної системи [2, с. 23]. Заслуговує на увагу думка О. Рубанець про обумовленість в умовах інформаційного суспільства суспільної свідомості продуктами технологій більшою мірою, аніж навпаки [2, с. 23]. У когнітивних процесах принципово змінюється відношення теоретичного і практичного з переважанням першого. Більше того, різним соціальним явищам характерна не онтологічна специфіка, а когнітивний тип завдання, визначений теорією [2, с. 34–35]. Тим часом автор приділяє більшу увагу проблемі використання й перетворення інформації, ніж особливостям її одержання, визнаючи, що основною проблемою роботи з інформацією є відсутність відповідного знання [2, с. 24].

Беручи до уваги пошук нових підходів до проблеми, об'єктом цієї статті є

Раздіна О.В. **ГНОСЕОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ
СОЦІОПОЛІТИЧНОГО ЗНАННЯ – ДО ПИТАННЯ ПРО СПЕЦИФІКУ СУБ'ЄКТА
ПІЗНАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН**

сукупність деяких гносеологічних особливостей одержання соціополітичного знання. Мета розвідки – виявити загальні гносеологічні особливості одержання соціополітичного знання, урахувавши специфіку суб'єкта пізнання політичних відносин. Завданнями дослідження є: 1) визначити специфіку соціополітичного пізнання як необхідної частини загальної системи пізнання, 2) з'ясувати особливості соціополітичного пізнання, обумовлені специфікою об'єкта й обумовлені специфікою суб'єкта, 3) виявити аспекти соціополітичного пізнання, 4) проаналізувати роль знання в політичному житті суспільства, 5) з'ясувати специфіку науки й ідеології як засобів освоєння реальності та як ресурсів влади, 6) визначити прояви специфіки статусу суб'єкта пізнання в розвитку суспільства за переваги авторитарних і демократичних елементів політичних режимів.

Для опису й пояснення процесів пізнання у філософії та науці існують дві конфронтуючі одна одній тенденції. Першою, яку запропонувала біологічна парадигма, є інатуралістична (К. Лоренц, Д. Кемпбелл, Р. Рідль). Друга, культурно-історична, заснована на психологічній, антропологічній, соціальній, історичній і культурній парадигмах (Л. С. Виготський, Р. С. Лурія) [3, с. 52].

Предметом дослідження натуралістичної теорії є філогенетично обумовлений у розвитку людський організм. В її основі лежить теорія природного добору, що припускає визнання структур сприйняття й безпосереднього досвіду уродженими пізнавальними здібностями, що розвиваються відповідно до принципу «родоісторичного примусу в розвитку» (і в хронологічних рамках його дії). Розвиток когнітивних структур відбувається, таким чином, практично незалежно від зовнішніх умов, генетичний апарат пристосовується до «в собі суцього».

Предметом дослідження культурно-історичної теорії є спільність, що за допомогою почуттєвого сприйняття відображає відношення до речей, заснованих на їхньому придбанні в процесі діяльності. (Ця теорія близька до марксизму.) Свідомість виступає як інструмент перетворення предметної діяльності у внутрішню діяльність (у психічні процеси) завдяки розвитку когнітивних здібностей колективу – відбувається втілення родового досвіду. Привласнюючи колективні здібності інших людей, індивід формує власні здібності [3, с. 56–57]. Поза соціальним оточенням програми пізнавального розвитку втрачають силу. Тому мислення людей, які різною мірою мають справу із соціокультурними перетвореннями, не однаково – не однаково логічне з погляду редукування предметних форм у когнітивну структуру. Типи мислення відповідають не просто окремим культурам, але і видам діяльності, оскільки будь-яка група має справу не з природою, а з життєвим ареалом, відношення до якого опосередковане й у знаряддях, і структурою суспільства. Гаптичні засоби вносяться у світ, а не існують в готовому вигляді. Це основна розбіжність між культурною і біологічною еволюціями.

Підходом, що узагальнює вищезгадані теорії, є «еволюційна епістемологія» (Д. Кемпбелл, Г. Фоллмер). Він є філогенетичним напрямом у теорії пізнання. У його основі лежить уявлення про біологічну обумовленість суб'єктивних пізнавальних структур. При цьому біологічний організм розглядають як продукт природного

розвитку. Людина наділена уродженою схильністю до каузальної інтерпретації, необхідними уявленнями про причинність. Когнітивні новації з'являються в боротьбі за виживання – людина пристосовує себе до зовнішніх умов. Каузальність – обов'язкова спрямованість когнітивної еволюції. «Еволюційна епістемологія» доводить неспроможність редукціонізму, оскільки безупинний еволюційний процес є фікція у вигляді абсолютизації тільки статечних розходжень прикмет матеріального світу.

Якщо натуралістична традиція здебільшого заперечує залежність пізнання від матеріальних і соціально-політичних умов унаслідок обмеження предметного поля дослідження біологічними явищами, то останні дві вважають зовнішні умови стосовно пізнання явищ основою когнітивних процесів. Пізнання предметів і явищ вони розуміють як «остаточне звільнення когнітивності від конфігуративного (конвенційного за результатами) співположення елементів презентованої інформації» [3, с. 65].

Соціополітичне пізнання, як і пізнання загалом, передбачає, перш за все, визнання об'єктивності об'єкта дослідження та відображення його у свідомості [4, с. 168]. Пізнання базується на адекватності відображення суб'єктом процесів та явищ, що виражене в пошуку та отриманні можливостей розкрити іманентну логіку явищ, що їх пізнають, та закономірностей розвитку. Соціополітичне пізнання, будучи необхідною органічною частиною системи пізнання, наділене певними особливостями, пов'язаними зі специфікою як об'єкта, так і суб'єкта.

До особливостей пізнання, що їх обумовлює специфіка об'єкта, віднесемо те, що:

- діяльність суспільства та його елементів різного рівня є здебільшого свідомою, тобто містить значну за мірою впливу емоційну складову як фактор дезорганізації та хаотичності розвитку;

- соціальна система змінюється швидше, ніж система пізнання, – часто не можливо повторити спостереження та експеримент для підтвердження гіпотези, а знання швидко застаріває;

- суспільні відносини проявляються на макро- та мікрорівнях, які настільки переплетені між собою, що відокремити їх можливо лише в абстракції, на рівні філософського знання, яке є, безумовно, адекватним, не виступає конкретним знанням конкретного предмета, тому його не можливо ототожнити з безпосередньою дійсністю;

- соціальне відображення має не тільки безпосередній, але й опосередкований характер – набір певних явищ, які безпосередньо не стосуються об'єкта досліджень, але які неможливо ігнорувати через вплив того чи іншого ступеня на об'єкт;

До особливостей пізнання, пов'язаних зі специфікою суб'єкта, можемо віднести таке:

- соціополітичне пізнання не має об'єкта, який би за своєю сутністю вступав у протиріччя з суб'єктом, – як суб'єктом, так і об'єктом є суспільство, тобто розмежування суб'єкта та об'єкта залежить від соціальних та інших умов пізнання та можливостей суб'єкта регулювати й контролювати процеси отримання та використання знання;

Раздіна О.В. **ГНОСЕОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ
СОЦІОПОЛІТИЧНОГО ЗНАННЯ – ДО ПИТАННЯ ПРО СПЕЦИФІКУ СУБ'ЄКТА
ПІЗНАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН**

- суб'єкт соціополітичного пізнання не може поставити об'єкт в умови підпорядкування задачам дослідження (що стає можливим, наприклад, під час здійснення фізичного дослідження) та абсолютної «відвертості» інформації;

- соціополітичне пізнання пов'язане з усвідомленням потреби – спрямування пізнання предметного світу залежить від системи пріоритетів (у тому числі – аксіологічних), які обрало конкретне суспільство, при цьому характер стосунків суб'єкта пізнання та суб'єкта влади можуть бути різними (байдужість, співробітництво, конфронтація);

- соціополітичне пізнання можна здійснювати через певні опосередковані складові – знання та інші культурні ресурси змінюються під час передавання від одного покоління до іншого, і кожна генерація використовує тільки актуальні для конкретних історичних умов елементи пізнання, керуючись у виборі напрямків дослідження критерієм необхідності з точки зору потреб та доступності, з позицій теоретичних та емпіричних можливостей пізнання;

- предмет дослідження одночасно належить і минулому, і сьогоденню, тому суб'єкт соціополітичного пізнання «перекладає» його буття в систему сучасних понять та мовних засобів, реконструює дійсність, що може призвести до викривлення реальних рис об'єкта або ж носити відверто спекулятивний характер [4, с. 168–171].

У пізнанні соціополітичних явищ можна виділити три аспекти:

- онтологічний – передбачає визнання соціополітичного явища як елемента об'єктивної дійсності, пов'язаного зі складовими соціальної системи різного рівня, встановлення іманентного зв'язку між елементами й логіки розвитку системи, визначення місця конкретного соціополітичного явища в соціальній системі, параметрів та характеру його впливу на розвиток суспільства та його структурних одиниць;

- аксіологічний – пов'язаний з оцінкою соціополітичного явища з точки зору системи цінностей конкретного суспільства, його ставлення до завдань, засобів та результатів діяльності;

- гносеологічний – передбачає аналіз соціополітичних явищ з точки зору пізнавальних функцій, тобто вибір схем, архетипів, принципів інтелекту, які зроблять процес пізнання цілісним, таким, що охоплює структурно подібні, хоч і автономні, гносеологічно ізоморфні знання [5, с. 7].

Пізнання загалом та пізнання суспільства зокрема передбачає засвоєння реального світу за допомогою фіксованих вимог до форм отримання продуктів духовної творчості, вищим серед яких є знання та його кінцевий продукт – істина. Однак соціополітичне знання досить часто має, як зазначалося, умовний характер, являє собою варіант знання, яке «запізнюється», яке не завжди може стати основою наукової теорії в завершеному вигляді. Але це не заперечує адекватності та об'єктивності соціополітичного знання в принципі [6, с. 63], оскільки не виключає можливості дотримання чітких наукових вимог до його отримання – допуск в науку виключно всебічно апробованих, вивірених, таких, що пройшли експертизу, одиниць пізнання [5, с. 6]. Поліморфічність науки є стандартним гносеологічним явищем, яке

пов'язане з неоднозначністю викривлення істини, оскільки істина – це процес, отожд як завершена, остаточно визначена у всіх частинах складова суб'єкта пізнання не існує [5, с. 11].

Щодо особливостей знання як фактора розвитку суспільства, то ми уявляємо їх таким чином:

- знання є основою існування суспільства як фактор управління соціальними процесами та інструмент вираження інтересів: група, яка виражає життєво важливі для суб'єктів соціальної структури рішення, включає тих, хто наділений спеціальними знаннями, здібностями, має досвід групового прийняття рішень;

- результати використання знань надають можливість звернутися до різноманітних засобів задоволення потреб суспільства, керуючись принципом відповідності завданням управління: знання має кумулятивний характер, тобто одного разу відкриті наукові ідеї накопичуються, доповнюючи одна одну;

- знання є інструментом захисту суспільства або його частини: якщо суб'єкт соціальних стосунків володіє знанням, це є достатньою умовою для визначення завдань та засобів діяльності.

Але, як зазначалось вище, в соціополітичному пізнанні важливу роль відіграють адекватність усвідомлення потреби та закладена в цьому можливість викривлення дійсності в процесі її відображення й підміни достовірного знання обґрунтуванням приватного інтересу. Методом чуттєвого засвоєння істини та визнання її за умов недостатнього об'єктивного й суб'єктивного обґрунтування є ідеологія [5; 3, с. 5]. Вона близька до віри з точки зору примату ідей над реальністю, але ворожа для останньої як вид перетвореного відображення дійсності, який не жорстко дотримується правил відповідності змісту (вільне поводження з фактами, підміна місцями причин та наслідків, апеляція до цінностей та переконань в обґрунтуванні переконань тощо). Ідеологія може бути як самодостатнім способом відображення дійсності, так і певною проміжною ланкою пізнання (ідеологія відображає рівень уявлення, що йде попереду абстрактного мислення як етап освоєння людиною дійсності), який можна подолати як універсальний кодекс наперед визнаних істин, якщо суб'єкт пізнання отримав наукові інструменти звернення до інформації та знань.

Практика соціального пізнання тісно пов'язана з проблемою особливостей отримання соціополітичного знання та статусу самого суб'єкту пізнання. Процес соціального пізнання відображає характер суспільних відносин, які визначають місце людини в їх системі. Тому онтологічний та гносеологічний статус суб'єкта пізнання залежить від принципів, уявлень та знань (головним чином, соціальних), на основі яких формується, структурується і функціонує суспільство. Метод взаємодії елементів вертикальної та горизонтальної структури суспільства на рівні політичної влади втілюється в політичному режимі, який визначає умови отримання й використання інформації, духовні орієнтири суспільства (ставлення до прав людини, рівності, свободи).

Від характеру влади, політичного режиму залежить не тільки використання певних знань, але й існування культури та її носіїв, тобто можливість функціонування невитребуваного владою знання (або вигідного їй). Оскільки знання не може бути

Раздіна О.В. **ГНОСЕОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ
СОЦІОПОЛІТИЧНОГО ЗНАННЯ – ДО ПИТАННЯ ПРО СПЕЦИФІКУ СУБ'ЄКТА
ПІЗНАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН**

позиційним, суб'єктивно орієнтованим, факт того, що влада «відбирає» знання, свідчить або про підміну його сурогатом, або ж про створення з метою маніпуляції масовою свідомістю пропагандистських штампів, або про встановлення політичної цензури, або ж про застосування всіх зазначених дій. У будь-якому разі, відбувається розподіл на науку – об'єктивне, незалежне від інтересів дослідження реальності, що спирається на універсальну категоризацію явищ, – та пропаганду як метод нав'язування суспільній свідомості ідеологем і надання процесам інформаційного обміну тенденційності та вибірковості. Таким чином, зміна онтологічного статусу суб'єкта (за кількісними та якісними ознаками) обов'язково позначається на гносеологічних умовах отримання знання: все більшого значення набувають гносеологічні фактори викривлення результатів пізнання (неможливість звернення до необхідних фактів, засобів та прийомів доказів, залежність результатів пізнання від політичних установок та цензури та ін.). Для будь-якої людини незалежно від умов і характеру розвитку суспільства та політичної позиції проблема суб'єкта пізнання та суб'єкта діяльності набуває конкретного сенсу як ситуація вибору: соціальної доктрини, соціальної ідеології, форм політичної боротьби та впливу на інститути публічної влади, певного соціального проекту [7, с. 22]. Урешті-решт, від методів, засобів і завдань політичної реалізації соціального ідеалу, яке прийняло та визнало суспільство, залежить його доля як суб'єкта пізнання і як суб'єкта діяльності, способи формування владних інститутів та відношення між елементами соціальної структури щодо завоювання й використання влади.

Загальним для процесу пізнання в різних політичних режимах є, по-перше, наявність певної пізнавальної ситуації та суб'єкта, який ухвалює владні рішення, що стосуються кожного члена суспільства, всієї системи стосунків у середині соціуму та за його межами. При цьому пізнавальна ситуація розвивається з урахуванням основ прийняття та здійснення того чи іншого рішення, допустимого ступеня реалізації інтересів та цілей і можливостей впливу на процес прийняття рішень. По-друге, незалежно від характеру суспільних відносин існує невідповідність між суб'єктом пізнання та суб'єктом політичної діяльності внаслідок історично неминучого відчуження суспільства від інститутів публічної влади. Їх спорідненість та збіг, який здається ідеальним, насправді містить дві небезпеки, як свідчить практика політичних режимів, що тяжіють до домінування авторитарних елементів.

Перша – ігнорування відмінностей між управлінською та пізнавальною діяльністю. Друга – встановлення монополії на політичне знання та вилучення значної частини суспільства із суб'єктів соціополітичного пізнання внаслідок неминучого встановлення заборон на інформацію та закриття доступу до культурного ресурсу. Інформаційний вакуум прирікає суспільство на невідповідність до змістовного розгляду суспільних проблем та оцінення своїх істинних інтересів. Перерозподіл ролей між суб'єктами політичної діяльності апріорі здійснюється за такою схемою: суб'єктом власне діяльності є клас, нація (соціальна база ідеологічної доктрини), роль суб'єкта, який пізнає та знає, відведено керівній політичній силі, що виступає як суб'єкт влади та управління. Тобто збіг суб'єктів пізнання та управління

виводить із процесу діяльності (яка може бути тільки свідомою із настановою на послідовну відповідність засобів меті) самого суб'єкта перетворення політичної діяльності. Таким чином, суб'єкт влади та пізнання в одній особі бере на себе керівництво двома найважливішими для розвитку системи процесами – зміни обставин (характеру суспільних та економічних стосунків, інститутів влади та ін.) та самозміни суспільства (доведення суб'єкта діяльності до стану спроможності здійснення історичної місії та окремих завдань). У результаті єдино можливий суб'єкт змін не в змозі їх здійснити [7, с. 24], перетворюючись на інструмент діяльності суб'єкта влади та втрачаючи можливість протиставити їй власну волю (через відсутність факторів формування волі та маргіналізації соціальних груп).

Практика політичного спілкування при цьому може зводитись до маніпулятивної пропаганди – використання способів та прийомів формування у суспільній свідомості бажаних для влади оцінок, установок, уявлень та мотивів дій (діяльність розуміють як «межі буття» свідомості). Основним мотивом пізнання є не соціальне, а державне або «партійне» замовлення [7, с. 26]. У цій ситуації ідеологія виступає основною формою засвоєння реальності та практично єдиною формою пізнання істини.

Для демократичних режимів апріорним пріоритетом є проблема легітимності влади, тому необхідність плюралізації політичних інтересів пов'язана зі збільшенням кількості суб'єктів, зацікавлених у пізнанні соціополітичних стосунків з метою управління ними. Система влади та управління, вибудована на паралельних зв'язках, що діють «знизу догори», взаємодії індивідуальних та колективних завдань передбачає заміну панівної думки на принцип змагальності інтересів соціальних груп та політичних сил, які їх уособлюють [8, с. 13]. Диференціація суспільства за умов демократії здійснюється за власне політичною ознакою та передбачає, відповідно, змагальність політичних програм, що апелюють не до результатів пізнання, а до трактування політичних інтересів. Відповідно, вимоги до володіння політичним знанням особистістю суттєво збільшуються. Відбувається зсув дослідницького інтересу з суб'єкта влади на об'єкт та пошук ресурсів, характерних як для суб'єкта, так і для об'єкта. Знання виступає як мета відносно суб'єкта, як засіб відносно процедури формування волі та як актуальна якість відносно об'єкта. При цьому знання, яке використовують і в формі переконання, і в формі примусу, дозволяє уникнути насилля стосовно самої влади. Як пріоритетний ресурс знання визначає розвиток демократії перш за все тому, що будь-яке знання стає соціальним інститутом лише у сфері владних стосунків, тобто будучи затребуваним владою. Однак перетворення системи та процесу пізнання на інструмент політичної влади може призвести до зворотного процесу – зміна комбінації ресурсів влади заради вдосконалення демократії обмежує саму демократію та викривляє результати пізнання на користь положень ідеології.

Таким чином, основним висновком запропонованого аналізу є визнання пізнання (та знання як його вищої форми) невичерпним ресурсом прогресу суспільства. Знання розвивається пропорційно до його використання. Гносеологічні особливості соціополітичного пізнання залежать від онтологічного статусу суб'єкта пізнання політичних відносин. Звільнення суб'єкта пізнання від примусу (у тому числі від

Раздіна О.В. **ГНОСЕОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ
СОЦІОПОЛІТИЧНОГО ЗНАННЯ – ДО ПИТАННЯ ПРО СПЕЦИФІКУ СУБ'ЄКТА
ПІЗНАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН**

примусу, пов'язаного з обмеженням доступу до культурного ресурсу) передбачає звільнення від нав'язаних уявлень. У цьому разі усвідомлення нових потреб відкриває недостатність наявного знання та усвідомлення необхідності збереження й розвитку спільнот та суспільства загалом. Результатом може бути перехід суб'єктів діяльності від мотивації самозбереження, запобігання та подолання до мотивації волевиявлення й досягнення.

Література:

1. *Петрушенко В.* Онтологія знання: поняття та різновиди когнітивних структур // *Філософська думка*. – 2002. – № 6.
2. *Рубанець О.* Сучасні виміри когнітивного // *Філософська думка*. – 2002. – № 6.
3. *Режабек Е. Я.* Становление мифологического сознания и его когнитивности // *Вопросы философии*. – 2002. – № 1.
4. *Гобозов И. А.* Введение в философию истории. – М., 1993.
5. *Ильин В. В.* Великая конфронтация: идеология и наука. О возможности научной идеологии и идеологичной науки // *Вестник Московского государственного университета. Серия 12: Социально-политические исследования*. – 1992. – № 5.
6. *Политическая наука: предмет и методологические основания*. – Х., 2001.
7. *Зимица Л. А., Сычева И. П.* К вопросу о субъекте познания социальных отношений // *Вестник Московского государственного университета. Серия 12: Социально-политические исследования*. – 1992. – № 2.
8. *Клеменьев Д. С.* Человек в кризисное время // *Вестник Московского государственного университета. Серия 12: Социально-политические исследования*. – 1992. – № 2.
9. *Аронов Р. А., Шемякин В. М.* Логико-гносеологические патологии и амбивалентность физического познания // *Вопросы философии*. – 2002. – № 1.
10. *Киселев И. Ю.* Образ государства в международных отношениях и социальное познание // *Вопросы философии*. – 2002. – № 5.
11. *Рузавин Г. И.* Теория рационального выбора и границы ее применения в социально-гуманитарном познании // *Вопросы философии*. – 2002. – № 5.
12. *Касавин И. Т.* Язык повседневности: между логикой и феноменологией // *Вопросы философии*. – 2002. – № 5.